

Іванна Яківчик

**Життя блаженного священомученика о. Віталія
Байрака**

Присвячую пам'яті св. о. Віталія Байрака

ЗМІСТ

I. Рідне село о. Віталія	2
II. Дитинство і юнацькі роки Володимира (до висвячення).....	4
III. Священи́че життя о. Віталія	6

Хочу довести до відома читачів правдиві відомості про блаженного священномученика о. Віталія Байрака.

Я є його племінниця (дочка старшої сестри Стефанії), Іванна Яківчик.

Обіцяю, з Божою допомогою, правдиво описати все, що мені відомо, по своїй пам'яті і згідно з правдивими розповідями моїх бабусі, дідуся, мами та інших осіб.

Не буду нічого ідеалізувати, прикрашати, хвалити чи перебільшувати. Обіцяю, як на сповіді, донести вірним, які почитають і ще пам'ятають живим святого о. Віталія Байрака, всі найменші подробиці з його життя так, як це було насправді.

Будучи ще малою, я була дуже допитливою, все хотіла знати, виносила всі відомості з хати на сусіди, була всюдисущою. Мене називали "шустрою" дитиною. Однак о. Віталій мене дуже любив і не вбачав у моїй передчасній дорослості нічого поганого. Називав мене часто: "Ти моя свічечка". Він для мене вже тоді був святістю.

Я є старшою з його бти племінників і племінниць. Дехто з них народилися перед його смертю, а дехто – вже після, так що майже вся його прихильність і увага до дітей, мені здається, найбільше належала мені. Коли він приїжджав, уже в монашій формі, я старалася якнайдовше дивитися на нього, якнайближче бути біля нього, доторкатися його руки і одягу; я була просто заворожена своїм вуйцем Влодзьом, не хотіла ні з ким його ділити, навіть із бабусею (його мамою), створювала собі монополію на нього. Час ішов. Влодзьо при кожній нагоді приїжджав додому, і ми отримували від нього журнали "Місіонер", "Наш приятель", різну художню літературу, яка друкувалася у друкарні оо. Василіян у Жовкві, молитовники, вервички, образочки і, звичайно, багато цукерків. Завжди очікували його нового приїзду або листа від нього.

Я була з батьками у час місій, які проводив о. Віталій, майже у всіх селах, де вони відбувалися.

Через рік після смерті о. Віталія, в яку ми не вірили, у 1947 р. померла бабуса; дідусь дожив до 1960 року у самотності.

Кожний з нас жив своїм життям. Постійно була якась напруга, страх. На села часто набігали стрибки, робили облави, було багато нищпорок.

У 1953 році я закінчила Сільськогосподарський інститут, працювала у Львові аж до виходу на пенсію.

I. Рідне село о. Віталія

Невеличке село Швайківці, що у Чортківському районі Тернопільської області, розташоване вздовж річки Нічлава з правої сторони за течією з півночі на південь, на рівнині, за 12 км від Чорткова, 7 км від смт. Заводське, 5 км від найближчої залізничної станції Гадинківці Гусятинського району та 4 км від с. Пробіжна. Праворуч від сучасного села знайдено сліди слов'янських поселень XI–XIII століть. Перша письмова згадка про село Швайківці датується 1765 роком.

За селом з боку с. Пробіжна була козацька братська могила часів Богдана Хмельницького, зруйнована у 50х роках XX століття.

На початку XX ст. село успішно розвивалося. Налічувалося 127 дворів, у яких проживало понад 720 жителів. Загальна площа села становила 948 га землі, в т.ч. 794 га орної. Більше ніж половина орних земель належала німецькому дідичеві Рудфору та його зятю Тадеушу Конацькому. У середньому на один двір припадало близько 2,5 га орних земель, але це в середньому. Більшість селян були бідняками, працювали у пана і на пана.

У селі був водяний млин, три крамниці, церква, школа. Школа збудована у 1910 році за кошти австрійського уряду; за Австрії – однокласна з українською мовою навчання, за Польщі – двокласна. У приміщенні школи і сьогодні навчаються діти.

Для задоволення культурних потреб у 1906 році було засновано читальню товариства "Просвіта". Спочатку для її діяльності селяни відпускали кімнати у своїх будинках, а у 1926 році за кошти жителів села було збудовано українську читальню, у якій часто відбувалися різні заходи – забави, танці, фестини, ставилися п'єси місцевим драмгуртком та інше: як то святкування спільного столу у Великодні свята, столу спільної куті – у Різдвяні свята, коляди, різні зібрання. Сьогодні у цьому приміщенні знаходиться сільський клуб.

Існувала й польська читальня. Поляки здебільшого святкували державні національні свята. Було добре помітне протистояння між поляками та українцями.

У селі були шевці, кравці, навіть ветлікар, розвивалося і ремесло – кушнірство. Найближчий медичний пункт був у с. Гадинківці, яке безпосередньо межує з с. Швайківці (їх розділяє проїзд до річки).

Справжньою пам'яткою дерев'яної архітектури і осередком духовності є сільська церква Воздвиження Чесного Хреста, збудована ще у 1734 р. з тесаних брусів із трьома банями; вона діє і понині.

Другою пам'яткою давнини є пам'ятник святому Флоріану на околиці села. За переказами, 1864 року на панському фільварку сталася велика пожежа, яка знищила більшість будівель. Тоді ж на кошти пана Рудфора було збудовано пам'ятник святому Флоріану – хоронителю від пожеж. Частково пошкоджений, пам'ятник існує і зараз.

За панування Польщі жителі села брали активну участь у національно-визвольному русі. Патріотичний рух посилювався напередодні Другої світової війни. У селі вже існували і діяли культурно-націоналістичні організації "Січ", "Луг". Читальня "Просвіти" активізувала роботу хорового та драматичного гуртків, була своя бібліотека.

За націоналістичну діяльність у 1940-1941 рр. радянською владою знищено декількох жителів села в Уманській в'язниці.

У роки Другої світової війни в УПА і на фронтах загинуло 30 односельчан. У 1988 році полеглим односельчанам у селі споруджено пам'ятник.

Мешканці села були порядними і працьовитими господарями, працювали від сходу до заходу сонця. Усі польові роботи, за винятком оранки, боронування і звозу врожаю, виконувалися вручну. Село було чисте. По суботах і перед кожним святом господарі прибирали свої подвір'я, очищали навколишні вулиці.

У свята та неділі мешканці, зазвичай, виходили пополудні посидіти на призьбах під плотом і порозмовляти із сусідами. На вечірню мало ходили. Свого о. пароха не мали. Парох із сусіднього села – Гадинківців – відправляв Богослуження у Швайківській церкві через неділю, по чергово. Поляки не мали костела в селі – ходили до Гадинковець близько 2,5 км.

Батько о. Віталія Василь Байрак служив довгі роки (доки здоров'я дозволяло) при церкві. Був касиром, дзвонарем, заготовляв віск та інші церковні речі, сам виливав свічки. Перед кожним святом і кожної суботи перед вечором дзвонив у церковній дзвіниці. Не можу не згадати цієї дзвонової мелодії, яку він створював. Буваючи влітку в селі, я інколи ходила з ним дзвонити. Він дзвонив дуже майстерно: спочатку великим дзвоном, згодом долучав до нього два менші, а далі – ще кілька малих дзвоників; і все це разом створювало неповторну мелодію. Дзвонив двома руками, ще

й допомагав собі ногою. Мені не дозволяв торкатися навіть малих дзвоників, щоб не зіпсувати мелодію. Ціле літо ходив (не ходив, а все бігав підтюпцем) босий, ніколи не мав і хвилини вільної – все поспішав.

Храмовий празник у с Швайківці – 27 вересня, на свято Воздвиження Чесного Хреста. У цей день – строгий піст, якого всі дотримувалися. їжу готували без м'яса. Готували цікаві традиційні страви: рибу заливну, рибу фаршировану, голубці, заправлені цибулею і олією і випечені у печі в керамічних горщиках, тушену капусту (також у печі), опеньки свіжі або сушені, смачно приправлені, рис із варенням, переважно яблучним, пекли великі булки, подібні до весільних короваїв, медівники, різні коржики, рогалики, смажили пампушки. На столи ставили вишніжки, слив'янки, заварений з якимось зіллям мед. Горілка була дорога, та й церква завжди закликала святкувати всі свята без алкоголю. Це був християнський девіз, і мало хто його порушував. Весілля відбувалися при дуже мізерній кількості горілки. Пиво для весілля переважно робили самі з хмелю, цукру і ячменю. Були в селі свої музики – цимбали, скрипка, флейта, бас, бубен.

Приблизно посередині села (точніше, у північній його частині) знаходилася садиба Байраків. Василь та Анна Байраки виховували шестеро дітей: Стефанію – 1901 р.н. (моя мама), Володимира – 1907 р.н., Ярослава – 1910 р.н., Юліяна – 1912 р.н., Марію – 1914 р.н. та Ілярію – 1918 р.н.

Звичайна сільська хата, крита соломою, на дві кімнати, комора і сіни. З господарських будівель були: велика стодола, стайня для худоби, велика шопа (навіс), хлів для свиней, гусей, качок і курей. На подвір'ї завжди був порядок. На господарстві було: два коні і весь господарський реманент, дві корови, свині, гуси, качки і кури.

Корови і гуси випасалися у заплаві річки, що була добре зволожена і трава на ній не вигоряла, а була майже ціле літо зелена.

За мірками заможності Василь Байрак був ні багатий, ні бідний, такий собі "середняк", однак життя було не в достатках.

Ось у такій обстановці і в такій родині народився і зростав Влодзьо.

II. Дитинство і юнацькі роки Володимира (до висвячення)

З дітьми Володимир був дуже товариський, веселий, дотепний, завжди заступався за менших, не дозволяв їх кривдити. З батьками ходив до церкви, знав добре усі молитви, був примірним і послушним хлопчиком. Як і інші діти в селі, він пас корови і гуси на "Закутані" (урочище заплави). З раннього дитинства виявив великі здібності до навчання. Однак в часи Першої світової війни не міг вчитися, тому трохи пізніше здобував освіту у сусідньому селі Шманьківці, де вчителював брат його батька – Іван Байрак. Майже всі решта дітей Байраків отримали початкову освіту у с Швайківці і неповну середню (6 класів) – у Гадинківцях. У 1922 році Володимир вступив до Чортківської гімназії, де проявив себе відмінником у навчанні і здібним організатором у громадській роботі. Його навчання у гімназії відчутно відбивалося на сімейному бюджеті, особливо, коли його мати важко захворіла на запалення суглобів у ногах і руках (деформуючий поліартрит). Потрібно було дорого платити за лікування. Матеріально допомагала його старша сестра Стефанія, яка на той час вже працювала кравчиною і вчила інших кравецтву. Щодругий день їздила вона поїздом до Чорткова – возила харчі для Володимира. Він мешкав у приватній квартирі. Закінчив гімназію у 1924 році. Перед 17річним юнаком постало питання: куди далі податися? Вибору

ніякого не було: йти в монастир або залишатися вдома на господарстві. У той час (за панування Польщі) українці не мали ніякої перспективи на отримання вищої освіти чи праці. Щоб вчитися у Державному університеті, треба було міняти обряд на римський, чого ні в якому разі не зробив би батько Василь Байрак, а платити за приватне навчання сина не мав можливості, бо дружина важко хворіла, а Стефанія вийшла заміж на друге село – у Пробіжну.

Влодзьо не був схильний йти у монастир. Боровся з думками, з собою... Цілу добу лежав у stodolі на сіні, ні з ким не спілкувався і не приймав їжі. А його мати весь час молилася і повторювала: "Господи, він у мене із синів первенець і я посвятила його Тобі. Боже, просвіти його, допоможи йому визначитися..."

Ніхто його не турбував, запанувала тиша і смуток, менші діти припишкли.

Через добу часу осяяний Влодзьо заявив перед батьками, що готовий, і навіть охоче піде у монастир: "Адже мене Бог кличе," – сказав. Уявляю собі, яке він мусів мати Видіння самого Бога. Бабуся твердила, що сталося велике чудо, Бог вислухав її молитви.

Почалася підготовка до випровадження Володимира у монастир.

Отож, на початку вересня 1924 року Володимира відправили у Святомиколаївський монастир у Крехові Жовківського району Львівської області.

Почалося монастирське життя новіціят у Крехові, далі – студії філософії та богословія у Лаврові, Добромилі Старосамбірського району Львівської області, Кристинополі (Червоноград) Сокальського району та Жовкві Львівської області.

Коли Володимир перебував у Лаврові, моя мама (Стефанія) їздила до нього з малим чотирирічним сином – моїм братом. Володимир влаштував для дитини "загадку" – віднайти серед багатьох братчиків свого вуйця. Стали братчики у два ряди (Володимир був у другому ряді), всі однакові, у монашій формі, і говорять: "Пізнай, котрий з нас твій вуйцьо?" Дитина довго роздивлялася, аж навернулися сльози. Тоді Володимир моргнув і усміхнувся до нього. Малий притьмом побіг, розсунув перший ряд братчиків, припав до вуйця і голосно розплакався, мовивши: "Чому ти так довго не моргав?"

26 лютого 1933 року Володимир склав довічні обіти (схиму) у Жовкві. Рукоположений на священника перемишльським єпископом Коциловським Йосафатом у Жовківському монастирі 1933 року, а 13 серпня того ж року відправив першу св. Літургію у рідному селі Швайківці за участю багатьох священників, родини і багатолюдного зібрання односельчан та гостей з навколишніх сіл. Була виголошена прекрасна проповідь. Після відправи св. Літургії миряни клякали на коліна довкола церкви, як віночок, а молодий священник – о. Віталій – стискав усім голови, при цьому служитель церкви роздавав образочки від о. Віталія.

Батьки о. Віталія були безмежно раді за сина. Бабуся на той час вже не ходила, пересувалася на візку, змонтованому з табуретки, або на четвереньках, більше на четвереньках, бо з такого візка падала. В інших випадках дідусь переносив її на руках, наприклад з хати до фіри, чи з фіри до хати, або в церкву.

Після відправи було прийняття в оселі Байраків, молитви, співи, веселі дотепи. Священники дуже гарно і весело проводять застілля з "многая літа"... Дідусь назвав цю гостину Божественним весіллям.

III. Священниче життя о. Віталія

Після висвячення у 1933 і до 1942 року включно о. Віталій був у Святогородженському монастирі у Жовкві.

Це був найдіяльніший василіянський осередок, відомий в усьому краю та поза його межами завдяки непереможній силі друкованого слова. Тут друкувався журнал "Місіонар пресвятого Христового Серця", який був найпопулярнішим українським періодичним виданням, молодіжні молитовники "Гостинець", "Слава Марії", молитовник християнської родини, дитячий журнал "Наш приятель" та різні релігійні та художні книжки. Нові серії: "Бібліотека релігійної освіти", "Бібліотека релігійної драми", "Католицькі читання". Тут була зосереджена уся апостольська діяльність Чину.

У роки Першої світової війни "Місіонар" опинився аж у далекому Загребі у Хорватії. Після довгих знущань австрійської, а потім польської влад помалу відроджувалося чернече життя, з року в рік могутнішала діяльність жовківського осередку, і невдовзі, у 1930-1933 рр. вона досягла рівня передових монаших центрів та релігійних видавництв.

Протягом усього цього часу о. Віталій бездоганно виконував усі свої обов'язки. Він був заступником ігумена, очолював парафіяльну канцелярію, був провідником Марійського товариства дівчат, очолював Апостольство Молитви гідної смерті та опіку над церквою, проводив реколекції. Крім того, часто виїжджав на місії в різні місця Західної України. Влітку проводив місії, а у великий піст – реколекції у селах Тернопільської області: Гадинківці, Пробіжна, Товстенке, Колиндяни, м. Копичинці, Кутець, Косово та інших. При нагоді приїжджав до батьків. Тоді кожного разу у нас було родинне свято. Люди приходили до хати, сповідалися, правилася св. Літургія, о. Віталій усім давав різні поради, гостинці. У селі Гадинківці біля церкви Різдва Матері Божої до сьогодні зберігається Місійний Хрест, який започаткував першу місію о. Віталія на Тернопільщині.

Місіонером їздив о. Віталій і на Закарпаття, після чого розказував, що у тих селах багато родин живуть без церковного шлюбу. В одному селі на час місії місцевий о. парох виїхав на відпочинок, і о. Віталій з дяком повінчав усіх, хто жив "на віру". Пари були різного віку, навіть старші люди. Вінчалися навіть ті, котрі на той час ще не були готові до весілля, – користали з нагоди. По поверненню місцевий парох був дуже недобрый на о. Віталія, який "втрутився у не свої справи". "Де моя належитість за шлюби?" – питався, а о. Віталій відповів, що виконав християнський обов'язок, а належитість пароху поверне Бог. Це було біля с. Жаб'є у 1936 або 1937 році.

Як уже згадувалося, о. Віталій був веселої вдачі, дотепний і одночасно вимогливий. Його проповіді були такі переконливі, сильні, зворушливі до сліз. Слухаючи їх, люди мало не ридали. Він виголошував їх із заплющеними очима, у монашому каптурі, насуненому на очі, дуже голосно (тоді у церквах не було ніяких підсилювачів), чути було і надворі. У його проповідях кожен пияк, зла мачуха, зла свекруха, негідна невістка, гулящий син чи донька, злодій, шахрай, грабіжник, кривдник, навіть чарівниці (які відбирають у корів молоко) пізнавали себе.

Після таких місій вірні отримували сильний позитивний заряд, одухотворення, ставали добрішими, побожнішими. Старожили до сьогодні пам'ятають його проповіді, зберігають, як реліквію, подаровані їм образочки, медальйони, вервиці, молитовники.

Розказував о. Віталій про чарівниць. На Великдень, коли правиться св. Літургія – екстенія про оглашених, – всі

чарівниці знаходяться у притворі і кожна з них має на голові скопець (невелике відерко 56 л для доїння корів). Я допитувалася, чому ніколи того не бачила, а він пояснив, що для цього треба мати велику ласку від Бога. Багато явищ є такими, що не всі можуть їх бачити.

1 ще один епізод. Після вечірньої відправи в час реколекцій в одному селі, після сильної проповіді до молоді, о. Віталій швиденько вийшов через бічні двері надвір і, піднявши рясу, увійшов у гурт чоловіків, які юрилися біля дзвіниці і обговорювали проповідь: "Але монашок, але вміє увійти в душу кожного, шлячок би його трафив..." Почувши це, о. Віталій опустив рясу і каже: "Та за що його має шлячок трафляти, адже він вам правду говорив...". Похнюпившись, усі стали швидко розходитися. В якому це було селі – не сказав.

О. Віталій матеріально допомагав, як тільки міг, усім убогим, без різниці на віросповідання чи національність. Розказував такий епізод зі свого життя. Було це в Жовкві навесні 1939 року. Одна циганка побачила його на вулиці і побігла за ним, хотіла щось сказати, а о. Віталій прискорив ходу, кинувши позад себе гроші, щоб відстала, але циганка далі бігла за ним і кричала: "Ти будеш два рази вмирати, чуєш!., два рази вмирати!.."

Вересневі дні 1939 року раптом принесли наглу і цілковиту руїну. Найбільшого удару зазнало видавництво, кожен клаптик задрукованого паперу. Першою чорною справою сталінських наїзників було – замальовувати всі картини із зображенням творців Берестейської Унії (св. Йосафата, митрополита Рутського та ін.) і церковних та інших діячів Українського відродження.

Серед попелища найцінніших надбань тодішній ігумен М. Пелех не впав духом. У тісному закутку монастиря, куди наїзники зігнали ченців, він завів строгий лад, збільшив години молитви і церковних відправ та готувався з ними до найгіршого. Проте воно прийшло згодом.

"Визволителі" не оминули і о. Віталія. Викликали на "співбесіду", переконували у поглядах, пропонували всяку всячину, а через деньдва після початку війни 22.06.1941р. радянські війська почали відступати, залишаючи по собі криваву масакру – масово мордували і розстрілювали інтелігенцію, духовенство, молодих патріотів, студентів. Попав і о. Віталій до цієї когорти. Він уже був "під стінкою", але сталося чудо. На прохання парафіян, жовківські євреї заручилися, заступилися за нього. Як відомо, начальство карателів було єврейським, і місцева верхівка євреїв вирятувала його, як дуже добру людину, що помагав бідним євреям, робив їм добро, є їхнім добрим парохом і т.д. і т.п.

Тож о. Віталія відпустили. Пізніше, коли він про це розказував, бабуся навіть обурювалася, чого це жиди називають його своїм парохом, адже він не жидівський.

Отже, перша смерть минула. Прийшли другі окупанти – німці. Усіх полонених галичан польської армії німці відпускали з концтаборів по домах.

При монастирі було організовано Комітет допомоги полоненим, головою якого був о. Віталій.

З 17 вересня 1941 року почали повертатися полонені з концтаборів. Ці люди були вкрай виснажені та хворі. Тут вони отримували харчування, відповідну медичну допомогу, відпочинок, звідси їх доставляли автами і фірами домів (у навколишні села і до Львова).

За один місяць через цей Комітет допомоги пройшло близько 7000 полонених. Таким виснаженим і дуже хворим 3 листопада 1941 року прибув сюди і рідний брат о.

Віталія – Ярослав.

Не вдалося о. Віталію врятувати рідного брата. У нього було задавлене двостороннє запалення легенів – туберкульоз. Організм уже був не здатний боротися із хворобою, хоч як ретельно лікували його у Жовківському шпиталі. О. Віталій дав йому своєї крові. Однак 15 листопада 1941 року Ярослав помер на 32му році життя. Про цю подію о. Віталій докладно описав батькам і родині 7 грудня 1941 року.

Слава Ісусу Христу!

Найдорожчі Родичі! Пишу цей листок до Вас і хочу цим письмом злегшити Ваш великий біль, який придавив Вас і мене також: Ви болісте і я також терплю. Але не хочу Вам додавати жалю, тільки хочу цей жаль зменшити. Я розкажу всю правду, як було, як добрий Бог всьо Сам зарядив. Вже наперед я розпитував чи не чули такого назвиська, чи не виділи, чи не знають. Кожний відповідав, що ні. Полонені зачали йти в нас від 17.IX. 1941р. Мене тут зробили головою допомоги полоненим. Ми мали тут кухні, давали тим бідним їсти, ночували їх, відставляли автами і фірами до Львова. Помагали їм, як могли. Перейшло через Жовкву за один місяць десь около сім. тисячей. Славка і Стефана привіз господар з Добросина. Тиждень перед Славком приволоклись до Жовкви Владзко і Стах. Славко приїхав до Жовкви в понеділок 3.XI.1941. Як ми побачилися, то не треба Вам писати, яке то було привітання. Оба ми плакали. Він бідачисько тільки сказав: "Влодзю, як я в тебе, то я вже вдома. "

"Певно, Славцю, Ти вже так як вдома". Виглядав дуже зле. Зморений, аж пожовк. Скаржився зараз, що його в боці болить. Я питався його чи хоче в мене в монастирі пожитися, чи до шпиталю. Прийшли наші Сестри, бо вони обслуговують шпиталь і сказали, що найліпше до шпиталю. Він згодився піти до шпиталю. Там викупили його, обчистили від насікомів і він зараз сказав, що йому вже легше, день два відпінче і піде додому, до мами. Директор шпиталю Др. Орловський спеціально ним займався. Сестри ходили коло нього так, як рідні. Люди, коли довідались, що брат мій полонений лежить в шпиталю, понаносили і масла, і соку, і меду, і яєць, і курят. Всього було подостатком. Хорий не міг їсти.

Мамо і Тату Найдорожі, і Вся Родино, Ви сестрички – Стефцю і Мариню і Ти Юльцю вірте мені, що його так доглядали і пильнували, як нікого іншого. Сестра Зиновія, що була в нас вдома, Евзевія (та чорненька настоятелька) то не виходили з тої келії, де він лежав. Директор взяв на освітлення. Славцьови нічого не сказав, а мені сказав, що має плями і діри на легенях, то значить вже давна хвороба. Він хорував на груди ще вдома і невилічив добре, тепер йому то відновилося. Директор не робив великих надій, але казав може вдасться його при життю утримати. Радилися лікарі спільно, гадали, освітлювали, спеціальні заграничні лікарства давали, але хорова була застаріла. А Славцьо був дуже знищений, збідований, не мав сили з тою хворобою боротися. Третього для було ніби ліпше, але горячка. Антошко видів. Славцьо був веселий, питав за дім, за Маму, Батька, родину! За якоюсь лошичкою питав і наказував Юльцьови, щоби не запрягав її, бо вона ще молоденька. Я тішився, як Він був веселий. Я пересиджував у него, хоч як не було часу. Він розказував все в подробицях. Богато ратувалися оба зі Стефаном тітки Магди. До полудня ще сякак. Під вечір горячка гнала вгору. Він набавився десь ще давно ще початку сухіт, чи якоїсь іншої біди: груди і бік, груди і бік, скаржився. Ми всі (лікарі і сестри і я, і о. Панчишин) надіялися, що Він викрутиться. Недуга не хотіла відпускати своєї жертви. Я, нераз сидючи коло Його ліжка, говорив про це і про тамте, розповідав

Йому різні річи, то він мені сказав: "Не оповідай мені того, то мене не цікавить ". Знак, що був дуже хорий – сестри ходили сумні, я не видержав і одного разу розплакався коло Його ліжка. Він подивився на мене і Йому теж: засвітилися сльози в очах. Він пригорнув мене до себе тай сказав: "Не плач. Я молився до Матери Божої через цілий час від коли мене з дому взяли. Я три рази на день до Матеньки Божої молився, щоби я бодай до Тебе дістався і я ще дістався до Тебе ". – "Ну, але що з того, коли Ти дуже хорий і то так тяжко хорий ". – "Ну то що ж, най діється Божжа воля. Я висповіданий, так мені на душі легко. " Я ще дужче зачав плакати. А він спокійно сказав: "Та чого ж будеш плакати, не муч мене своїм плачем і не додавай мені терпіння, така Божжа воля". Все, коли я приходив, чи сестри всіми його заставляли, як він шептав молитви. Не забуду ніколи тої молитовки, яку він все повторяв – "Матінко Божжа, не опусти мене ".

Просив сестер, щоби з ним молилися. Молився з о. Панчишином. Горячка дуже мучила Його, так як усіх, що хорують на груди. По тижневи він так ослаб, що не міг сам рукою рухнути. Лікарі всі не опускали Його. Сказали (порадившись наперед), що Йому треба додати доброї свіжої крові. Я кажу: "Добре, я дам своєї крові Йому, влийте, щоби він тільки жив, щоби тільки ще дім і Маму мою найдорощу побачив".

Спробував мою кров, чи годиться з Його. Кров годилася і можна було зробити перелив крові моєї Йому. Різні дорогі застрики заграничні др. Копистянський (син священника з Целіїва коло Копиченець) дав Йому, приносив з дому. Директор шпиталю віючи приходив, одної ночі, то три рази приходив, хоч він в шпитали не мешкав. Смерть напосілася на Нього, як мені сказав пізніше, а ми, лікарі, хотіли вирвати Його від смерті і не годен було, тому що недуга була задавлена. То, здається ще від тоді, як Він 1938 р. був хорий на плуца; як я був вдома, а Він так тяжко був хорий. Я нераз сидів трохи звечера коло него, то він просив мене, щоб я йшов додому спати, що я змучений, що він так зле не чує себе, що є сестри. Директор приносив різні дорогі, ще передвоєнні вина, бо Славцьо дуже любив солодке вино. Директор приносив шампан і все, що тільки могли лікарі (а їх тут щось п 'ять), сестри, ну і я робили все, щоби Він жив, а люта смерть завзялася на нього. В п 'ятницю я був раненько в нього. Спокійний усміхнувся тай сказав: "А видиш, ти хотів почувати, я так добре цю ніч спав, спитай сестри Анни, спитай Марусі. Мені легше ". Коло полудня погіршилось. Лікар, як я спитав, як є, стиснув плечами, бо не мав що доброго сказати, а злого не хотів, бо не хотів мені болю додавати. Сили Його опустили. Я плачучи спитав Його: "Що ж то тепер буде? ", а Він мені просто: " Братчику, така Божжа воля, добре, що я коло Тебе вмираю, то так як вдома, по Божому, я Найсвятіші Тайни прийняв". "А що ж я, бідний, Мамі скажу? " – спитав я. Він сказав: "Не плач, молися зі мною до Матінки Божої. Мамі перекажи, що так Бог хотів. Всю Родину поздорови від мене. Я їм все прощаю і сусідам. Жінці перекажи, що я їй все прощаю, нехай їй Бог дає якнайліпше. Попращай від мене усіх рідних, знайомих, усіх сусідів близьких і далеких. Попроси, щоби вони мені всі простили ".

Як Він це говорив спокійно, не плакав, тільки я і сестри плакали. Просив мене, щоби я Йому проводив молитви. Свідомо вмирав. Впрочім, люди (полонені) не вмирають, тільки засипляють. Нікого не кликав перед смертю, тільки мене: "Влодзю, накрій, Влодзю, розікрій, Сестро, дайте мені грубу коронку, щоби я показав Матінці Божій на чім я молився". Кликав два рази Ілярця. "Чи видите Матінку Божу? Така гарна. Ви не видите?" – говорив до нас. "Молимся всі до Неї, бо вона прийшла по мене. Я молився все до Неї і Вона мене не опустила ". Не мучився не харчав, тільки спокійно,

як ми засипляєм до сну, так Він заснув на віки. Найдорожчі Рідні мої, так гарно і по святому вмирав, що я собі такої спокійної смерти бажав би. Всі, що тут бачили його, бо приходили до нього мої всі знакомі і отці і Пані, всі дивувалися, який спокійний, який інтелігентний, який зрівноважений, який побожний. Сестри, що вже бачили не одну смерть, говорили, що рідко котрий мужчина так гарно, побожно вмирає. Дівчата, що обслуговували, казали мені, що коли принесли їсти, все заставляли, як Він молився. Він напrawdę гарно вмер. Не плачте! Не завидуйте Йому щастя! Він певно у Бога щасливий! Не зазнав щастя і спокою на землі, то буде мати певно в небі! Ви, що читаєте ці рядочки, не плачте, бо я вже його сам відплакав. Я не міг перенести цього болю. Я питався в молитві: "Боже, чому так тяжко мені і мою Родину досвідчаєш? " Так Бог Хотів! Така Його воля! Помер в п'ятницю 14.XI.1941 вночі коло години десятої. Як мені було тоді на душі тяжко. Мій біль був сто раз більший, коли я згадав на дім, де очікують Його. Субота рано. Я дав телеграму до Ілярця. Але він телеграми не одержав і не приїхав на похорон. Зараз в суботу дав я телеграму і до нашого отця пароха Всеч. о. Микитина. Але просив його, щоб Вас аж пізніше якось легко звідомив. В суботу я і ще деякі отці правили Службу Божу за Його душу. Вбрали гарно – в чорне убрання і вишивану сорочку і катафалок зробили у шпитальній каплиці. Сестри так гарно вбрали Його цвітами, лежав усміхнений.

В суботу по полудню була панахида. В монастирі зробили гарну чорнолякеровану трумну, Великий дубовий хрест. Похорон був в неділю о год. 2ій по полудню. Погода була гарна, хоч трохи морозна. На похорон прийшло але шість священиків. О. Декан Жовківський о. ШамбелянПогорецький, о. Паичишин, о. Малиновський і два польські – о. Ігумен оо. Домініканів і о. магістер. Похорон був дуже величавим. Рахують, що було до 4000 (чотири тисячі) народу. Я з жалю і туги нічого не видів. Несли Жовківські дівчата, все братство. Дівчата-курсантки несли вінці. А трумну з тлінними останками несли жовківські хлопці. За трумною в мантії монашій і каптурі йшов я один сам, хоч наша родина така велика. Але знов, так Бог хотів! Так мало бути! Принесли на цвинтар, поклали у могилу, треба слово сказати й подякувати. Жаль тисне за горло, очі ллють сльози. Таки крізь сльози я сказав тільки: "Дякую отцям, докторам, сестрам, що Його доглядали. Дякую Отцям, що прийшли незнакогого полоненого похоронити. Дякую всім парохіянам, що прийшли так численно на похорон незнакогого. Я це, що Ви зробили, казав я дальше, перекажу моїй найдорожчій Матері і Родині, що Ви мойому братові, а їх дитині-синові такий гарний похорон справили. І ось це я все переказую. Нехай це буде для Вас розрадою. Він умер гарно, свято, умер на руках рідного, не під тином, як сотки інших, що не знати де могили шукати. Могила гарна, хрест дубовий, на хресті напись: хто такий, звідки тай коли помер і в тій могилі спочиває. Сестри робили знимку, як на катафалку лежить то посилаю могилу Славкову і Владзья.

Це описав так, як воно було. Хай то буде Вашою розрадою і потіхою. Так Бог хотів, так зарядив і так мас бути! Його воля для нас свята! Чому я Вас відразу не повідомив? Бо боявся, щоби нагла вістка не пошкодила на здоровлю нашій Мамусі Найдорожчій. Я сам думав поїду додому і так годі і годі вирватись! Ще нині я таки надії не трачу, може де на годину загляну. Ілярцьо теж: десь вибирається додому. Як приїду, то все розкажу більше і точніше. Прохаю здоровити усіх, цілу Родину.

Цілую Батьківські і Материні руці негідний син
Владзьо

Весною 1942 року о. Віталій заступив ігумена Дрогобицького СвятоТроїцького монастиря єромонаха о. Якіма Сеньківського, замученого 27 червня 1941 року у Дрогобицькій в'язниці. Будучи ігуменом Дрогобицького монастиря, о. Віталій активно продовжував свою пастирську діяльність; був провідником тих же товариств, що і у Жовкві.

Крім того, о. Віталій був т.зв. "мужем довір'я" при Дрогобицькому Допомоговому Комітеті, який надавав допомогу убогим і полоненим. Люди йому здавали пожертви, а він приносив їх у Комітет. Тут він познайомився з п. Василенком з с. Нижні Гаї, що недалеко від Дрогобича, який також працював у Комітеті (з кіньми і фірою).

Щодня, інколи через день о. Віталія з Борислава викликали до КДБ у Дрогобич на допити, що сильно позначилося на його здоров'ї. Кожного разу ішов на допит як на останній (не знав чи повернеться).

17 вересня 1945 року о. Віталія заарештували у Бориславі до дрогобицької в'язниці "Бригідки".

Рішенням військового трибуналу військ НКВС Дрогобицької області від 13.XI.1945 року за статтею 5410 ККУРСР о. Віталія засуджено до 8 років позбавлення волі у ВТТ з конфіскацією майна (якого фактично не мав). Його було звинувачено у тому, що, проживаючи на території, тимчасово окупованій німецькими військами, у 1941 році брав участь у Богослуженні в с. Туринка Жовківського району на могилі вояків УГА, після чого виступив з антирадянською проповіддю, а також "...написав статтю клеветнического характера на партию большевиков, которая опубликована в антисоветском календаре "Миссионер" за 1942 год" (з особової справи В.В. Байрака в архіві МВС).

Після засудження його протягом трьох місяців через день викликали на "співбесіду". Було складено 70 протоколів, які починалися і закінчувалися однаково – засуджений за "клевету на советскую власть...в "Миссионаре"". В кінці, після підпису о. Віталія, дописували: "Обязуюсь работать на советскую власть" . (З архіву).

У в'язниці о. Віталій влаштувався кравцем, шив одяг для в'язнів.

Перед Великодними святами 1946 року просив наготувати свячене і принести до в'язниці. Пан Василенко поніс свячене, але повернувся із сумною звісткою о. Віталій помер. Напередодні, мабуть, у Велику п'ятницю, його дуже побили і до камери принесли на простирадлі (можливо, й неживого).

За даними управління СБУ від 30.01.2001 року, о. Віталій помер 16 травня 1946 року, а за пасхалією, за старим церковним стилем Великдень був 8 квітня 1946 року, нехай за новим стилем – 22 квітня, але аж ніяк не 16 травня. Невідомо, звідки взялася така дата смерті. Можливо, тоді пану Василенку збрехали, що о. Віталій помер, щоби більше ніхто не приходив до нього, а, можливо, дата 16 травня видумана. Поховали його під плотом в'язниці на "Бригідках". Реабілітований прокуратурою Львівської області 14.08.1995 року, через 50 років, а це означає, що звинувачення за ст. 5410 КК Радянської України визнано помилковим, а о. Віталія Байрака визнано невинним.

Починаючи з 1946 року, протягом довгого часу до нас надходили дуже цікаві відомості стосовно о. Віталія. Була така версія: після сильного побиття тюремний лікар (звичайно, за гроші) засвідчив смерть, і добрі люди отримали "тіло" о. Віталія і під чужим прізвищем відправили до Польщі, тоді якраз поляки масово виїжджали. Відомості від монахинь були дуже інтригуючі (правда, без подробиць), у що не можна було не повірити.

Ми повірили в це і трохи заспокоїлися. Молилися за нього як за живого.

Це повторювалося періодично, через кілька років знову і знову надходили обнадіюючі відомості. Були навіть такі: мовляв, дві жінки бачили його у Польщі, він служить у якійсь каплиці, вони з ним розмовляли і отримали від нього літературу (Святе Письмо). Свого прізвища він їм не назвав,

але вони прийняли його за о. Віталія. Люди з навколишніх сіл пам'ятають його як місіонера-проповідника. Від інших жінок я довідалася і прізвище, по фотографії засвідчили, що це справді він. Ми зрозуміли, що він, яко латинянин, дійсно служить при якійсь церковці чи каплиці. А це вже був 1990 рік, йому мало би бути 84 роки.

Назбиралося стільки відомостей, що я вирішила розпочати пошуки. Усі нитки вели до Вроцлава. За сприяння п. Олі Горинь (дружини Михайла Гориня), яка поручила мене п. Орісі Матешук (голови Спілки політв'язнів), а п. Оріся – п. Славі Гасюк і п. Славі Мелех з Меморіалу, які дуже швидко зробили мені закордонний паспорт і обміняли 100 крб. на польські злоті. Причиною поїздки вказали відрядження з метою анкетування репресованих українців для "Книги Пам'яті". Отож, на початку грудня 1990 року я поїхала у Вроцлав ніби у службове відрядження, за що я щиро вдячна цим жінкам.

Я твердо вірила, що Бог допоможе мені відшукати о. Віталія. У Вроцлаві я відшукала Центральну Капітулу, а у катедрі sw. Jana розвідала, як саме знайти того ksia[^]dz, котрого я власне і шукаю. Нарешті по вул. Катедральній,4, у будинку для стареньких пенсіонерів я стояла перед дверима з табличкою Oleksander Zinkiewicz, який мав би бути о. Віталієм. Від хвилювання, думала, серце вискочить. Трохи заспокоївшись, постукала в двері. Мене попередили, що він може довго не відчиняти, оскільки часто лежить у ліжку. Дійсно, аж за кілька хвилин (хоча мені здавалося, що довелося чекати безмежно довго) переді мною з'явився дуже подібний на о. Віталія (статурою і обличчям) старенький ksiandz...

Зустріч була дуже зворушливою. Я одразу зрозуміла, що це не та людина, яку шукаю. Мені закрутилася голова.

Після моєї короткої розповіді про причину приїзду, йому навернулися сльози на очі. Він здивовано запитав: "I pani zdecydowala sie jechac w takq, dal? Boze moj! Niestety, ja nie jestem ten, kogo pani szuka, ja nigdy nie bylem u wizieniu. Chym mogl pomoc pani?" Гостинці, призначені для о. Віталія, я віддала йому; дуже кремпувався, але мусів прийняти. Ми ще трохи порозмовляли за столиком у коридорі. Після цього о. Олександр відмітив мені відрядження, за печаткою ми з ним ходили у секретаріат у другий корпус, де він познайомив мене з українською монахинею с. Оленою Горбань (родом із Жовтанців колишнього Куликівського району Львівської області).

Сестра Олена познайомила мене з настоятелем УГКЦ (що знаходиться поруч) о. Петром Криком (він василіянин), а о. Петро відвіз мене своїм авто на квартиру за адресою, яку мені дала п. Ярослава Гасюк з Меморіалу. Виявилося, що родина Саламонів, яка там проживає, дуже добре знайома о. Петрові і це дуже порядні парафіяни-українці.

Я написала обширний запит, доклала фотографію о. Віталія, і о. Петро пообіцяв, що при першій нагоді поїде до Варшавського архіву у Колобжег і все розвідає. Виявилося, що ніхто з отців-василіян туди не з'являвся, що мало б бути обов'язковим. Висновок такий: можливо, о. Віталій подався в якусь іншу країну – США, Канаду, Італію...

Після цього через п. Ксеню Верховинець, яка працює в Українському відділі Radio Vaticana в Римі, я звернулася до Всесвітнього архіву за адресою:

Roma Italia і отримала відповідь про наймолодшого брата Іларія Байрака, що був у монастирі, за німецької навали працював у Холмі (Польща), а про о. Віталія правдоподібно загинув у в'язниці у 1947 році.

На цьому мої пошуки закінчилися. Ми вже стали молитися за о. Віталія як за живого, так і за мертвого аж до проголошення його блаженним священомучеником 27 червня 2001 року.

Аж тепер виявилось, що дійсно був такий випадок – з Дрогобицької в'язниці вивезли зі сміттям одного священника і відправили до Польщі, але то був о. Стецьків (вже помер), про що написала мені п. Василина Саламон.

У ті часи всяке могло статися, але факт залишається фактом – такий випадок був. Щось трохи перепутано. Очевидно, добрим людям хотілося, щоб то був саме о. Віталій, – та й пішли відомості до родини...

Наймолодший брат о. Віталія – Іларій – також був у монастирі. Спочатку вчився у Бучацькій духовній семінарії, а пізніше, десь у 1935/1936 рр. о. Віталій забрав його у Жовківський монастир, де Іларій, по якомусь часі, був висвячений на диякона. За німецької окупації якимось чином Іларій опинився у Холмі, де працював у лікарні св. Миколая операційним медбратом.

Його навчання декілька разів переривалося у зв'язку з важкою хворобою матері. Періодично він по декілька місяців бував вдома, потім знову вчився, і знову переривав навчання. Не можу всього докладно описати. Я перебувала у бабусі лише в час канікул, і до Іларія була менше прив'язана і менше його пам'ятаю. На похороні Ярослава у Жовкві Іларія не було (не отримав телеграми від о. Віталія).

У 1942 році Іларій вже знову був у Жовкві, де жив до 1947 року, потім проживав і працював у Львові у друкарні, що по вул. Стефаніка, а у 1949 році був виселений радянською владою за "содействие националистическим бандам" у Читинську область, де перебував 13 років. Повернувшись у 1962 році до Львова, працював на різних роботах, довго хворів і у червні 1987 року помер. Похований на Сихівському цвинтарі.

Для вшанування пам'яті блаженного священомученика о. Віталія, ми виготовили для церкви Воздвиження Чесного Хреста с Швайківці його ікону, посвята якої відбулася 29 вересня 2001 року за участю єпископа Бучацької єпархії Іринія Білика, ігумена Львівського Онуфріївського монастиря о.

Віталія Дуткевича, 18ти священників з навколишніх парохій, регентів Чортківської школи дяків, родини, односельчан та гостей.

Свято було дуже величавим. Свята Літургія і акафіст до дрогобицьких священномучеників Северіяна, Якима і Віталія відправлялися надворі на спеціальному помості. Було виголошено дві проповіді – о. Віталієм Дуткевичем і владикою Іринієм Біликом. Після цього був обхід з процесією та іконою довкола церкви.

Повернувся о. Віталій через 68 років, уже в іншій іпостасі – яко святий, до рідного села, рідної церковці. Тут він народився, тут прийняв Тайну Хрещення, тут зростав і прийняв перше св. Причастя і тут же відправив першу св. Літургію. Повернувся, щоб назавжди залишитися зі своїми односельчанами, кожного разу брати участь у Богослуженні, молитися за нас і весь згорьований український нарід.

Друге торжественне свято відбулося у с. Швайківці 27 червня 2004 року на честь відкриття і посвячення каплиці Всіх Святих українського народу і пам'ятника блаженному мученику о. Віталію Байраку.

Свято відбулося за участю шести священників і великого зібрання мирян, родини,

односельчан. Насамперед відбулося посвячення пам'ятника, що біля церкви, після чого відправлялася св. Літургія у церкві та виголошена дуже гарна проповідь, а після цього відбувся похід з процесією до каплиці, яка знаходиться через дорогу, навпроти церкви. Тут відбулася відповідна відправа і посвячення каплиці. На пам'ять про це свято мирянам було роздано образочки – іконка о. Віталія.

2001 р. Б. Святіший Отець Йоан Павло II проголосив блаженними Католицької Церкви майже 30 мучеників та ісповідників віри УГКЦ. Преподобномученик блаж. о. Віталій Байрак, як уродженець Чортківщини одностайно на соборчику Пробіжнянського деканату був обраний всіма священиками як покровитель цього краю, і це бажання наших священиків затверджене благословенням Ординарія Бучацької єпархії Кир Іриней, ЧСВВ. Вже підготовлена фана деканату із зображенням блаженного преподобномученика, на взірець якої мають бути зроблені фани на всіх парафіях Пробіжнянського деканату.

Нехай же наш покровитель блаж. прпмч. о. Віталій Байрак буде для наших вірних неперевершеним взором, який би нагадував постійно у різні часи майбутніх випробувань, що любов до Бога, Церкви і народу України є тим найціннішим даром, за що варто і життя принести на престол жертви. А всьому духовенству нашої Церкви-страдальниці просимо у мучеників і блаженних разом з усіма вірними нашого деканату, єпархії, цілої УГКЦ гідно витримати різні випробування, священичу присягу зберегти, не стратити, не зламати, бо щаслива та парохія, духовно міцна і сильна Церква, яка має добрих і вірних душпастирів відданих воїнів Христа та Його Церкви!

о. Богдан НЕДІЛЬСЬКИЙ,
настоятель церкви Покрови Пресв. Богородиці,
декан Пробіжнянського д-ту